

FEMİNİST SOSYAL HİZMET BAKIŞINDAN EVLİLİK İLİŞKİLERİNİ KONU ALAN FİLMLERDE GASLIGHTING İNCELEMESİ

GASLIGHTING ANALYSIS IN FILMS ABOUT MARRIAGE RELATIONS FROM A
FEMINIST SOCIAL WORK PERSPECTIVE

Damla Nur ÇETİNKAYA¹ - Fulya AKGÜL GÖK²

Öz

Gaslighting, ilişkilerde karşılaşılan bir çeşit psikolojik manipülasyondur. Bu manipülasyonda mağdur kendisini suçlu hisseder. Gaslighting kişinin kendisinden şüphe etmesine sebep olacak şekilde kullanılan kötücül davranışların tümü olarak belirtilebilir. Bu araştırma, evlilik ilişkilerini konu alan filmlerdeki gaslighting'i incelemek amacıyla yapılmıştır. Bu sebeple, araştırmak için belirlenmiş evlilik ilişkilerini konu alan 10 film, çalışmanın 5 gaslighting teması bakımından incelenmiştir. Evlilik ilişkilerini konu alan filmlerde; a) bilgiyi gizlemek, b) bilgiyi değiştirmek, yanlış bilgi sunmak/eksik bilgi vermek, c) mağdurun üzerinde kontrol kurmak, d) mağdurun kendisinden şüphe etmesini sağlamak, e) mağduru dış dünyadan izole etmeye çalışmak üzere 5 temanın yüzdeleri ve sıklıkları incelenmiştir. Bu araştırma feminist sosyal hizmet yaklaşımında hiç araştırılmamış olan gaslighting'in tanımlanması ve evlilik ilişkileri içerisinde nasıl ve ne sıklıkta karşılaşılabileceğini açıklamak amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Evlilik İlişkileri, Gaslighting, Feminist Sosyal Hizmet

Abstract

Gaslighting is a kind of psychological manipulation encountered in relationships. In this manipulation, the victim doubts himself or herself and feels guilty. Gaslighting is all of the malicious behaviors used in a way that causes the person to doubt himself or herself. This research was conducted to examine the manipulation of gaslighting in films about marital relations. Therefore, 10 films on marital relations that were determined to research were examined in terms of the 5 gaslighting themes of the study. These 5 themes are: a) hiding information, b) changing information, presenting false information or giving incomplete information, c) establishing control over the victim, d) making the victim doubt himself or herself and e) trying to isolate the victim from the outside world. The percentages and frequencies of these 5 themes were examined. This research was planned and conducted to define gaslighting, which has never been explored in feminist social work, and to explain how and how often it can be encountered in marital relationships.

Keywords: Marriage, Marriage Relations, Gaslighting, Feminist Social Work

¹ Psk., Ankara Üniversitesi, Sosyal Hizmet YL, cetinkayadn@gmail.com, Orcid: 0009-0009-7064-2467

² Doc. Dr., Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, fullyagok@gmail.com, Orcid: 0000-0003-3657-8704

Makale Türü: Araştırma Makalesi – Geliş Tarihi:0000 – Kabul Tarihi: 000

DOI:10.17755/esosder.1274108

Atf için: *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2024;23(89):69-80

Bu çalışma Creative Commons Atf-Gayri Ticari 4.0 (CC BY-NC 4.0) kapsamında açık erişimli bir makaledir.

This work is an open access article under [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) (CC BY-NC 4.0).

Giriş

Evlilik, yüzyıllardır var olan bir kurumdur. Bireyler psiko-sosyal ve fizyolojik ihtiyaçlarını karşılama beklentisiyle bir araya gelirler. Bir arada yaşayan insanlar, iletişim içerisinde olarak evlilik ilişkilerini devam ettirirler. Çiftler arasındaki iletişim sağlıklı ve/veya sağlıklı olabilmektedir. İlişki dinamiğine bağlı olarak çiftler arasında yaşanan çatışmalar veya sorunlar sağlıklı veya sağlıklı bir yöntem kullanılarak çözülmeye çalışılmaktadır. Bazı evlilik ilişkilerinde kişiler sağlıklı çözümlere odaklanırken bazılarında ise diğer partner üzerinde kontrol kurmaya çalışılmaktadır. Gaslighting de bireyin partneri üzerinde kontrol kurmaya çalıştığı bir tür manipülasyondur.

Gaslighting, ulusal literatürde yakın zamanda yer bulan bir kavramdır. Bu kavram, kişinin kendisinden şüphe duymasına neden olacak şekilde, hatırladıklarının, gördüklerinin veya duyduklarının aslında olmadığı ya da görmezden geldiği, bir tür psikolojik şiddet (Knapp, 2019) ve duygusal manipülasyon türüdür. Gaslighting anlaşılması zor bir manipülasyondur çünkü kişinin kendi algılarından ve sezgilerinden şüphe duymasına neden olmaktadır. Bu manipülasyon sonucunda çiftlerden biri kendisinden şüphe etmeye başlamakta ve içerisinde olduğu durumun sebebinin manipülatör olduğunu düşünmemektedir. Bununla birlikte sürekli kendisini suçlamaktadır. Bütün sorunun kendisinde olduğuna dair güçlü bir inanç içerisindedir.

Tüm ilişkilerde olduğu gibi evlilik ilişkilerinde de görülebilen gaslighting kavramına, sosyal hizmet literatüründe oldukça az yer verilmiştir. Bu bağlamda çalışmada evlilik ilişkilerini konu alan filmlerde gaslighting incelemesi yapılmış ve feminist sosyal hizmet bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Evlilik İlişkilerinde Gaslighting

Evlilik ilişkisi içerisinde mutluluğu yakalamak önemli bir başarıyı temsil etmekte ve bu sonuca ulaşabilmek için bilinçli bir gayret gerekmektedir (Cüceloğlu, 2017). Evlilik ilişkisi, içerisinde hem mutluluğu hem de çatışmayı bulundurmaktadır. Evlilik ilişkisinde mutluluğu yakalamak için çatışmaları çözebilmek gerekmektedir. Çatışmalarda yapıcı çözümlerden yararlanmak daha etkili olmaktadır (Sungur, 2016; Orhan, 2017). Çünkü evlilik ilişkisi ancak karşılıklı nezaket ve anlayışla yürütülebilmektedir (Sungur, 2009; 2016). Evlilik ilişkisinin sağlıklı devam etmesini engelleyen ve çatışma yaratan durumlar vardır. Bunlardan biri gaslightingdir.

Gaslighting (Hightower, 2017) adını ilk defa 1939'da Patrick Hamilton'un 'Gas Light' isimli oyunuyla duyurmaya başlamıştır. Gaslighting, spesifik bir duygusal ve psikolojik manipülasyondur. Belirlenen kişiyi veya belirlenen gruptaki kişileri şüpheye düşürmeyi, kişilerin algılarıyla oynamayı, hafızalarından şüphe ettirmeyi amaçlayan kötücül davranışların tümüdür (Podosky, 2021). Gaslighting'e uğrayan kişi kendisini her zaman eksik hissetmekte, yaptığı her şeyin yanlış olduğunu düşünmekte ve gaslighting uygulayan kişi tarafından fazla alingan olmakla suçlanmaktadır (Melville, 2015). Gaslighting'in diğer manipülasyonlardan en önemli farklarından biri gaslighting'i kanıtlamanın çok zor olmasıdır. Bu psikolojik manipülasyonda mağdur, gaslighta uğradığını anlayamaz, anlaşırsa bile elinde somut bir kanıt olmaz çünkü mağdur kendi akıl sağlığından şüphe etmeye başladığında kendisine şahit bulamaz.

Gaslighting uygulayan kişi çok farklı ve çeşitli taktikler kullanabilir. Greenberg (2017)'e göre bu taktiklerden bazıları gizleme, değiştirme ve kontroldür. Gizlemede partnerlerden biri diğerinden bazı şeyleri saklamak ister. Örneğin partnerlerden biri giyimine dikkat etmeye ve daha bakımlı olmaya başlar. Diğer partner bunları başta görmezden gelebilir fakat sonradan kanıtlarla birlikte diğer partnerle bunu konuştuğunda gaslighter hepsini reddeder

ve mağduru paranoyak olduğuna inandırır. Ayrıca bunların hepsinin onun özgüvensiz veya kıskanç olmasının sonucu olduğuna dair kişiyi ikna eder. Değiştirmede (Greenberg, 2017) ise gaslighter, mağdurda bir şeyleri kendi istediği gibi değiştirir veya mağdura bir bilgiyi verirken değiştirerek verir, sonrasında ise öyle söylemediğini belirtir. Örneğin; gaslighter, mağdurla estetik olması konusunda konuşur fakat mağdur buna ikna olmadıysa bu sefer de mağduru onu ikna edecek şekilde manipüle eder. Bunun için “Beni sevdiğini söylüyorsun, beni gerçekten sevseydin, benim için bu küçük şeyi yapmaktan çekinmezdin” şeklinde ifadeler kullanarak duygusal bir manipülasyon uygulayabilir. Kontrol (Greenberg, 2017) ise gaslighterın, mağduru herkesten ve her şeyden izole etmek istemesi, böylece mağdur üzerinde tam bir hakimiyet kurması ve tam bir kontrol sağlamasıdır. Bu kontrolün sonunda mağdur artık kendi kararlarını vermeye korkar bir duruma gelir.

Gaslighter için sürekli aynı evde yaşadığı birini kontrol etmek ve domine etmek daha kolaydır. Evlilikte gaslighting kendisini çok farklı şekillerde gösterebilir. Gaslighterların düşüncesine göre kibar olmak, saygı duymak, sabırlı olmak gibi standart sosyal kurallar onların uyması gereken kurallar arasında değildir. Onlar her zaman bu kurallardan daha üstündür (Sarkis, 2018). Örneğin; gaslighter olan bir koca, her zaman eve geldiği saatte akşam yemeğinin ve masasının hazır olmasını bekler. Eğer karısı bunu yerine getirmemişse gaslighter mantıksızca sinirlenir ve bu sinirini karısına yöneltebilir.

Evlilikte bir diğer gaslight, koşullu özür dilemedir (Sarkis, 2018). Bu aslında bir özür dileme değildir. Bu durumda gaslighter, mağdura olumsuz hissettirdiği için üzgün olduğunu söyler fakat aslında üzgün değildir. Bu, sadece mağduru üzgün olduğuna inandırıp onu, kendisinin yaptığı hatanın asıl sebebinin mağdurun kendisi olduğuna inandırmak istemesidir. Örneğin, manipülatif aldatan eş, karısına “böyle hissettiğin için özür dilerim ama sen de iyi bir eş olsaydın, ben de başkalarında sevgi aramazdım.” diyebilir. Bir başka gaslight ise gaslighterın partnerine, partnerinin aslında doğru olan sezgi veya bilgilerini sanki gerçek değilmiş sadece partnerinin kafasındaki paranoid düşüncelermiş gibi hissettirmek ve inandırmaktır (Stern, 2018, akt. Erdoğan ve Öztürk, 2018). Buna örnek olarak, başkasına flört davranışı sergileyen partnerine, bunu söyleyen mağdurun “sen kafanda kurmuşsun” cevabını alması verilebilir.

Gaslighting sadece erkeğin kadına uyguladığı bir manipülasyon yöntemi değildir, bazı durumlarda erkekler mağdur, kadınlar da manipülatör olabilmektedir. Fakat yapılan bazı çalışmalarda kadınların mağdur oldukları durumların daha çok olduğu gözlemlenmiştir. İspanya’da çiftler üzerinde yapılan bir araştırmaya göre kadın partnerler ilişkilerinde kendilerinin psikolojik istismara uğradıklarını belirtmişlerdir. Eşin partnerine karşı suçlayıcı ve ısrarcı olması bu duruma örnek olarak verilebilir (Moreno, 2011). Moreno’nun yaptığı bir diğer araştırmada ise erkeklerde psikolojik istismar davranış kalıplarının oldukça fazla olduğu görülmüştür (Moreno, 2014). Benzer şekilde Sweet (2019) de kendisinin şahit olduğu vaka çalışmalarının çoğunda gaslight uygulayanın erkek partner; mağdurun ise kadın partner olduğunu belirtmiştir.

Gaslighting, her ne kadar sadece erkeğin kadına uyguladığı bir manipülasyon olmasa da evlilik ilişkilerinde bu manipülasyona uğrayan daha çok kadınlar olmaktadır. Bu durumun nedenlerinden biri ataerkil düzen ve bakış açısıdır. Ataerkil düzen, kadınlara da erkeklere de bazı toplumsal cinsiyet rolleri atamaktadır. Bu düzen kadına güçsüz olduğunu empoze ederken erkeğe de hep güçlü olması gerektiğini öğütler (Aktaş, 2013). Maskülen kültür, ataerkil toplumun dayattığı bir kültürdür. Bu kültür hem kadınlar hem de erkekler üzerinde bir baskı kurmakta ve eşitlik ortamını bozmaktadır. Maskülen kültür, erkeklere evi geçindirme sorumluluğunu tek başına yüklenmeyi; kadınlara ise “özel alan” içine sıkışmayı dayatır. Örneğin, kadın çalışıyorsa, çocuğuna yeterince iyi bakmadığının suçluluğunu kadına

hissettirmektedir. Bu bağlamda feminist yaklaşım, ataerkilliğe, toplumsal cinsiyet rollerine ve maskülen kültüre karşı çıkmaktadır (Enge, 2013).

Kadın ilk etkileşimlerini, öğretilerini çocukken evde, aile içinde almaya başlar. Bununla birlikte kadın, konsept olarak evle ilişkilendirilerek eğitime başlanır. Kadına, çocukluğundan itibaren ev işi yapması gerektiği çünkü bu tür işlerden erkeğin mesul olmadığı öğretilir (Aktaş, 2013). Bu öğretilerin sonucunda kadının evde çalışmasının daha uygun olduğu empoze edilmiş olur ve bu durum kadının eve kapatılmasına bu sebeple sosyal hayattan uzaklaştırılmasına neden olur.

Kadının eve kapatılması, üretici olmaktan ve toplumdaki soyutlanması, kadına sadece ev işleri, bakım işleri, çocuk bakımı gibi işlerin verilmesi, kadının yalnızca domestik işlere yönlendirilmesi, bununla birlikte de evin içinde yaptığı işin görmezden gelinmesi veya küçümsenmesi, örneğin, “sen ne yapıyorsun ki zaten her şeyi makinede yıkıyorsun, bütün işi makine yapıyor” şeklindeki söylemler kadın-erkek eşitliğine dolayısıyla da feminist bakış açısına ters düşmektedir. Kadınların bu şekilde görmezden gelinmesi onları cinsiyet eşitliği ilkesinde dezavantajlı konuma düşürmektedir.

Feminist yaklaşımın temeli cinsiyet eşitliğine dayanarak kadınlara daha insani ve eşit haklar sağlamayı amaçlamaktadır. Feminist sosyal hizmet de cinsiyet eşitsizliği yaratan yapısal ve sosyal faktörlere dikkat çeker ve kadınların yaşadığı sorunlarla, dezavantajlı durumlarla mücadele etmesini sağlamaya çalışır (Alston, 2018). Feminist sosyal hizmetin asıl amacı kadınları güçlendirerek toplumdaki eşitsizliklerle mücadele etmektir. Feminist sosyal hizmet yaklaşımı kadınların kişisel sorunlarının sadece kişisel olmadığını, toplumsal ve sosyal içeriğe sahip olduğunu farkındadır ve bunları çözmeye yönelik müdahalelerde bulunur. Böylelikle kadınları güçlendirerek ve özgürleştirerek toplumsal refahın da sağlanması amaçlanır (Dominelli, 2002; akt. Baydar, 2014).

Gaslighting'in bir çeşit psikolojik şiddet olması ve bu şiddet türünde somut kanıt varlığının yetersiz olması mağduriyeti artırmaktadır (Topuz ve Açıkar, 2022). Bundan dolayı feminist sosyal hizmet yaklaşımı da kadınların yaşadığı bu mağduriyeti mikro, mezo ve makro düzeyde müdahalelerle çözümlenmeyi amaçlamaktadır. Evlilik ilişkilerindeki gaslighting feminist sosyal hizmetin ilgilendiği alanlardan biridir. Bu bağlamda feminist sosyal hizmet yaklaşımı, kadını güçlendirmeyi amaçladığı için gaslightinge karşı da savaşılmaktadır.

Bu çalışmada evlilik ilişkilerini konu alan filmlerde gaslighting öğelerinin araştırılıp incelenmesi ve feminist sosyal hizmet açısından değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem ve Analiz

Bu çalışmada içerik analizi yapılmıştır. Filmlerdeki gaslighting içerik ve sıklık bakımından incelenmiştir. Çalışmada içerik analizine başvurulmuş olmasının temel nedeni literatür için yeni bir konu olan gaslighting konusuna daha açıklayıcı ve tanımlayıcı olarak yaklaşabilmektir. İçerik analizinde asıl amaç, elde edilen verileri açıklayabilecek ilişkilere ve kavramlara ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışmada, İnternet Film Veritabanı'nda (IMDb) filmler arasından tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen evlilik konulu on film, içerik analizi yöntemi kullanılarak, içerdikleri gaslight öğeleri bakımından incelenmişlerdir.

Evren-Örneklem

Bu çalışmanın evreni, İnternet Film Veritabanı'nda yer alan evlilik ilişkilerini konu alan filmlerdir. Bu filmler arasından tabakalı amaçsal örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen evlilik konulu on film, nicel bir araştırma yöntemi olan içerik analizi yöntemi kullanılarak, içerdikleri gaslight öğeleri bakımından incelenmişlerdir. Tabakalı amaçsal örneklem

(Sandelowski, 2000), evreni temsil eden homojen alt gruplar arasından belirlenen amaç doğrultusunda yapılan seçimleri içermektedir. Bu yüzden 2011-2022 tarihleri arasında vizyona girmiş olan filmler arasından dahil edilme kriterlerine göre filmler seçilmiştir. İnternet Film Veritabanı'nın (IMDb) ileri arama motorunda (advanced research) karı-koca ilişkisi (husband-wife relationship), evlilik (marriage), kadın-erkek ilişkisi (male-female relationship) anahtar kelimeleri taratılarak IMDb puanı en az 6.5 olan popülerlik (popularity) sıralamasına göre ilk liste oluşturulmuştur. Karı-koca ilişkisi (husband-wife relationship), evlilik (marriage), kadın-erkek ilişkisi (male-female relationship), erkek arkadaş-kız arkadaş ilişkisi (boyfriend-girlfriend relationship) anahtar kelimeleri taratılarak IMDb puanı en az 6.5 olan filmlerden oluşan popülerlik (popularity) sıralamasına göre ikinci liste oluşturulmuştur. Gaslighting ve karı-koca ilişkisi (husband-wife relationship) anahtar kelimeleri taratılarak IMDb puanı en az 6.5 olan filmlerden oluşan popülerlik (popularity) sıralamasına göre üçüncü liste oluşturulmuştur. Karı-koca ilişkisi (husband-wife relationship), evlilik (marriage) anahtar kelimeleri taratılarak IMDb puanı en az 6.5 olan filmlerden oluşan popülerlik (popularity) sıralamasına göre dördüncü liste oluşturulmuştur. Bu dört liste arasından içerik olarak konu ile ilgili 10 (on) film seçilmiştir. 2011 yılından önce olan Gaslight filmi, manipülasyonun adımı aldığı tiyatro oyununun film olarak vizyona girdiği hali olduğu için ve konunun kendisi için bir yol gösterici olduğu düşünüldüğünden listeye alınmıştır. Çalışmaya dahil edilen 10 film; A Simple Favor (Küçük Bir Rica), Contratiempo (Görünmeyen Misafir), Gaslight (Işıklar Sönerken), Gone Girl (Kayıp Kız), Jodaeiye Nader az Simin (Bir Ayrılık), Luce, Marriage Story (Evlilik Hikayesi), Nightmare Alley (Kâbus Sokağı), Nocturnal Animals (Gece Hayvanları) ve The Wolf of Wall Street (Para Avcısı) filmleridir.

Verilerin Toplanması ve Analiz

Çalışma kapsamında evlilik konulu filmler üzerinde çalışılırken filmlerdeki gaslighting'i ayırt edebilmek için 5 tema belirlenmiştir. Bu temalar; a) bilgiyi gizlemek, b) bilgiyi değiştirmek, yanlış/eksik bilgi sunmak, c) mağdurun üzerinde kontrol kurmak, d) mağdurun kendisinden şüphe etmesini sağlamak, e) mağduru dış dünyadan izole etmeye çalışmak olarak adlandırılabilir. Temalar Greenberg'in 2017 çalışmasına temel alınarak belirlenmiştir.

Bu araştırma için seçilmiş olan evlilik ilişkilerini konu alan filmler, MAXQDA 11 içerik analizi programına teker teker yüklenerek incelenmiştir. Filmler, belirlenen temalara göre kodlanmıştır. Her film için ayrı bir belge dosyası açılıp belgelere filmlerin adları verilmiştir. Kodlama sisteminde belirlenen gaslight teknikleri temalarına göre ayrı ayrı renklerle kodlanmıştır. Bu kodlar sıklık olarak incelenmiştir.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

İç geçerlikte, araştırmacının anladığını düşündüğü olgulara yönelik yorumlarının gerçek durumu yansıtır olması önemlidir. Bu bağlamda bulguları açıklamada alternatif yaklaşımların kullanılmış olması iç geçerliği sağlayabilmek için gerekli unsurlardan birisidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışmada Greenberg'in çalışması temel alınarak temalar belirlenmiş ve filmlerdeki sahneler bu temalara göre incelenmiştir. Ayrıca çalışmanın bulguları ve kavramsal çerçevesi birbiriyle paralellik göstermektedir. Çalışmanın kavramsal bölümünde yer verilen gaslighting ile ilgili bilgiler, bulgular ve tartışma bölümleriyle uyumluluk göstermektedir. Dış geçerlik ise çalışmanın sonuçlarının genellenebilirliği ile ilgilidir. Ancak nitel araştırmada bu genellemeler kurallar değil örnekler şeklindedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). İncelenen filmlerdeki gaslighting unsurları, gaslighting literatürü temelinde değerlendirilmiş ve film sahnelerinden örnekler verilmiştir.

Çalışmada iç güvenilirliğin sağlanması amacıyla, filmlerde incelenen konuya literatür bölümünde detaylı olarak yer verilmiştir. Dış güvenilirliği artırmak amacıyla da çalışmanın problemine, amacına, yöntem ve analiz bölümüne detaylı bir şekilde yer verilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde çalışma boyunca elde edilen bulgular yer almaktadır. Tablo 1’de çalışma boyunca incelenen filmlerin içerdikleri gaslight temalarının sıklıklarına ve yüzdelere yer verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma İçerisinde İncelenen Filmlerde Kullanılan Tüm Temaların Sıklık ve Yüzdesinin Dağılımı

Tüm Filmlerde Temaların Toplam Dağılımı	Temanın Sıklığı	Temanın Yüzdesi
Bilgiyi Değiştirmek, Yanlış Bilgi Sunmak/Eksik Bilgi Vermek	85	29,62
Bilgiyi Gizlemek	86	29,97
Mağduru Dış Dünyadan İzole Etmek	4	1,39
Mağdur Üzerinde Kontrol Kurmak	62	21,60
Mağdurun Kendisinden Şüphe Etmesini Sağlamak	50	17,42
Toplam	287	100

Tablodan anlaşıldığı üzere incelenen 10 film içerisinde belirlenen temaların toplam frekansı 287 olarak saptanmıştır. Bu temalar arasında en fazla frekansa sahip olan ‘Bilgiyi Gizlemek’ temasının 86 sıklık ve %29.97 oranına sahip olduğu saptanmıştır. Bu temadan sonra en çok sıklığa ve yüzdeye sahip tema ise 85 sıklık ve %29.62 oran ile ‘Bilgiyi Değiştirmek, Yanlış Bilgi Sunmak/Eksik Bilgi Vermek’ olarak saptanmıştır. Sıklık ve yüzde olarak büyükten küçüğe doğru ‘Mağdur Üzerinde Kontrol Kurmak’ 62 sıklık ile %21.60; ‘Mağdurun Kendisinden Şüphe Etmesini Sağlamak’ 50 sıklık ile %17.42 ve ‘Mağduru Dış Dünyadan İzole Etmek’ 4 sıklık ile %1.39 olarak sıralanmaktadır.

Bilgiyi Gizlemek

Elde edilen veriler ışığında ‘Bilgiyi Gizlemek’ %29,97 oranı ile en çok gözlenen tema olmuştur. Bu temanın gözlemlenen filmler içerisinde en çok %18.60 oran ile ‘Jodaeiye Nader az Simin’ (Bir Ayrılık) filminde olduğu görülmüştür. İkinci olarak ise %16.28 oran ile ‘Marriage Story’ (Evlilik Hikayesi) filminde görülmüştür. En az sıklığa sahip olan ise %2.33 oran ile ‘Nocturnal Animals’ (Gece Hayvanları) filmi olmuştur.

Bu temaya örnek olarak “Bir Ayrılık” filminde adamın evlerinde çalışan kadının hamile olduğunu bildiğini eşinden saklaması ve eşi tekrar tekrar bilip bilmediğini sormasına rağmen bilmediğini söylemekte ısrar etmesi verilebilir.

“Kayıp Kız” filminde ise Amy, eşi Nick’e kendini ölü olarak göstermiştir fakat ölmemiştir, yaşadığı bilgisini eşinden saklamıştır.

“Luce” filminde Amy eve döndüğünde, görüştüğü kişi hakkındaki bilgiyi eşinden saklamaktadır. Bu karakterler, bilgileri gizleyerek mağdur üzerinde etkin bir manipülasyon sağlamayı amaçlamaktadır.

‘Bilgiyi Gizlemek’ teması gaslighting’in ilk adımı olduğu için incelenen tüm filmlerde sıklıkla karşılaşılmıştır. Bundan dolayı en sık görülen tema olmuştur. ‘Bilgiyi Gizlemek’ adımıyla sonra ise ‘Bilgiyi Değiştirmek, Yanlış Bilgi Sunmak/Eksik Bilgi Vermek’ adımı gelmektedir.

Bilgiyi Değiştirmek, Yanlış Bilgi Sunmak/Eksik Bilgi Vermek

Elde edilen bulgular ışığında %29,62 oranı ve 85 sıklık ile en çok yer verilen ikinci tema ‘Bilgiyi Değiştirmek, Yanlış Bilgi Sunmak/Eksik Bilgi Vermek’ teması olmuştur. İncelenen filmler içerisinde en çok %15,29 oranı ile ‘Jodaeiye Nader az Simin’ (Bir Ayrılık) filminde; en az %2,35 oran ile ‘Nocturnal Animals’ (Gece Hayvanları) filminde görülmüştür.

Bu temaya örnek olarak “Görünmeyen Misafir” filminde karısı, eşini arayıp Fransa’daki iş seyahatinin nasıl geçtiğini sorduğunda aslında eşinin sevgilisiyle birlikte başka bir yerde otele olmasına rağmen Fransa’daymış gibi konuşması verilebilir.

“Gaslight” filminde ise eşi, Paula’ya annesinin broşunu verdikten sonra broşu Paula’nın haberi olmadan geri almakta ve saklamaktadır. Eşi broşu sakladıktan sonra da Paula’yı broşu kendisinin kaybettiğine ikna etmektedir. Böylelikle eşi, Paula’ya bilgiyi değiştirerek vermekte ve sonrasında da bilgiyi yanlış sunarak Paula’nın kendisinden şüphe etmesine neden olmaktadır.

Gaslightingte, gaslighter bilgiyi gizledikten sonra mağdura bilgiyi değiştirerek, yanlış bilgi sunarak ya da eksik bilgi vererek mağdurun kendisinden şüphe etmesine sebep olmaya başlar.

Bu temadan sonra ise gaslighter ‘Mağdur Üzerinde Kontrol Kurmak’ temasını yerine getirmeye başlar.

Mağdur Üzerinde Kontrol Kurmak

Çalışma boyunca elde edilen veriler ışığında %21,60 oranı ve 62 sıklık ile en çok yer verilen üçüncü tema ‘Mağdur Üzerinde Kontrol Kurmak’ teması olmuştur. İncelenen filmler içerisinde %16,13 oranı ile en sık ‘Gone Girl’ (Kayıp Kız) ve ‘Marriage Story’ (Evlilik Hikayesi) filmlerinde görülmüştür.

Bu temaya örnek olarak “Gone Girl” filminde Amy’nin kocası Nick’i kontrol altına alıp istediği her şeyi yaptırması verilebilir. “Bir Küçük Rica” filminde Emily, eşinden istediği cevabı alana kadar onu cezalandırarak, eşi ve onun fikirleri üzerinde kontrol kurmaktadır. “Marriage Story” filminde Charlie, eşi Nicole’e Los Angeles’a geri taşınacağız diyerek Nicole’ün kariyeri üzerinde ve New York’ta kalmak konusunda bir kontrol kurmaya çalışmaktadır.

Gaslightingte bilgiler üzerinden manipüle edilen mağdur, gaslighter tarafından artık kontrol edilmeye başlanmıştır. Gaslighter, mağduru kendi istediği şekilde gıydirmeye veya

estetik operasyonlar yaptırmaya zorlayabilir. Gaslightingte bir sonraki adım ise ‘Mağdurun Kendisinden Şüphe Etmesini Sağlamak’ temasıdır.

Mağdurun Kendisinden Şüphe Etmesini Sağlamak

Çalışma boyunca elde edilen bulgular ışığında %17,42 oranı ve 50 sıklık ile en çok yer verilen dördüncü tema olmuştur. İncelenen filmler içerisinde %40 oranı ile ‘Gaslight’ (Işıklar Sönerken) filminde en sık görülmüştür. ‘Contratiempo’ (Görünmeyen Misafir) filminde ise bu temaya rastlanmamıştır.

Bu temaya örnek olarak “Marriage Story” filminde Nicole’ün kocası Charlie’ye “kendimden, yeteneklerimden ve oyunculuğumdan şüphe etmeme neden oldun” demesi verilebilir. Bir diğer örnek olarak “Gece Hayvanları” filminde Edward’ın Susan ile olan anılarını yazdığı kitabında, çoğu şeyi Susan’a farklı anlatmasından dolayı Susan kendi hatırladıkları konusunda şüpheye düşmektedir. “Gaslight” filminde ise eşi, Paula’ya “hep unutuyorsun zaten” diyerek Paula’nın yapmadığı şeyler hakkında bile şüphe etmesine neden olmaktadır. Ayrıca Paula’nın annesinin akıl hastanesinde yatmış olmasını kullanarak Paula’nın da hasta olduğu konusunda şüpheye düşmesine neden olmaktadır. Örneklerde de görüldüğü üzere gaslighting’in ileri seviyelerinden biri de mağdurun kendisinden şüphe etmesini sağlamaktır.

Son tema ‘Mağduru Dış Dünyadan İzole Etmek’ tir. Bu adımda mağdur, manipülasyonun farkına varmaya başlayabilir.

Mağduru Dış Dünyadan İzole Etmek

Çalışma boyunca elde edilen veriler ışığında %1,39 oranı ve 4 sıklık ile en az yer verilen tema olmuştur. İncelenen filmler içerisinde 4 sıklığın hepsi %100 oranı ile ‘Gaslight’ (Işıklar Sönerken) filminde görülmüştür. Diğer filmlerde ise görülmemiştir.

Bu temaya örnek olarak “Gaslight” filminde Paula’nın kocasının Paula adına gelen davetleri, Paula’ya sormadan reddetmesi veya Paula’yı görmek için gelen komşuya Paula evde olmasına rağmen onun evde olmadığını söylemesi verilebilir. Son örnek olarak da Paula dışarı çıkmak istediğinde, eşi Paula’ya ‘Dışarı çıkmak istediğine emin misin? Sen iyi değilsin, hastasın, çıkmamalısın.’ diyerek Paula’nın dışarı çıkmasını engelleyerek onu dış dünyadan izole etmeye çalışmaktadır.

‘Mağduru Dış Dünyadan İzole Etmek’ teması sadece tek bir filmde görülmüştür çünkü bu adım artık manipülasyonun son ve ileri aşamasıdır. Bu aşamada mağdur artık akıl sağlığını kaybettiğine inanmaya başlamaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Evlilik ilişkisini konu alan filmlerde gaslighting’i incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada ilk üç tema, Greenberg (2017)’in çalışması temelinde oluşturulmuştur. Çalışmada kullanılan temaların toplamda dağılımlarına bakıldığında, ‘Bilgiyi Gizlemek’ temasının en sık tekrarlanan tema olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tema aslında gaslighting’in ilk adımıdır. Manipülatör, ilk adımda bilgiyi kurbandan saklar. Bu açıdan, bu tema gaslighting konusu üzerine yapılabilecek çalışmalarda temel tema olması konusunda önem taşımaktadır. Çalışmada kullanılan diğer bir tema ise ‘Bilgiyi Değiştirmek, Yanlış Bilgi Sunmak/Eksik Bilgi Vermek’ temasıdır. Bu tema en sık tekrarlanan ikinci tema olmuştur. Bu tema, gaslighting’in ikinci adımını oluşturmaktadır. Manipülatör, bilgiyi gizledikten sonra bilgiyi değiştirerek sunabilir, yanlış bilgi verebilir ya da bilgiyi eksilterek aktarabilir. Bir diğer tema ise ‘Mağdur Üzerinde Kontrol Kurmak’ temasıdır. Manipülatör, mağduru tamamen kontrol altına almayı amaçlar.

Çalışmada kullanılan temalardan bir diğeri ‘Mağdurun Kendisinden Şüphe Etmesini Sağlamak’ temasıdır. Bu tema yapılan literatür taramaları ve izlenen filmler sonucunda oluşturulmuştur. Tema aslında mağdurun gaslighting’i artık anlamaya başladığı durumda ortaya çıkar. Mağdur artık manipülatörün uyguladığı gaslighting’i algılamaya ve fark etmeye başlar. Araştırılan son tema ise ‘Mağdur Dış Dünyadan İzole Etmek’ temasıdır. Dört sıklıkla tekrarlanan bu tema yapılan literatür taramaları ve izlenen filmler sonucunda oluşturulmuştur. Bu temaya filmlerde az rastlanmasının asıl nedeni bu temanın gaslighting’in son adımı olmasıdır. Bu temaya rastlanabilmesi için mağdur ve manipülatörün uzun süreli bir ilişki içerisinde olması gerekmektedir. Bu aşamada mağdurun manipülasyonu fark etmemesi için dış dünyayla iletişime geçmesi kısıtlanır. Bu kısıtlama direkt olarak mağdura söylenmez fakat hissettirilerek mağdurun tercihiymiş gibi gösterilir.

Evlilik ilişkileri birçok filme konu olmuştur. Evlilik ilişkilerini konu alan filmlerde de gözlemlendiği üzere evlilik ilişkileri içerisinde manipülasyonlar görülebilmektedir. Bu bağlamda yapılan bu çalışma, alanyazında az sayıda yer alan gaslighting evlilik ilişkilerinin içerisindeki yansımalarının anlaşılması amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Bulgular incelendiğinde, tema kullanımının fazla olduğu filmlerde evlilik ilişkileri diğer filmlere göre daha ayrıntılı olarak anlatılmıştır ve bu filmlerde eşlerin birbiri üzerinde kontrol kurmaya çalıştığı daha belirgin olarak işlenmiştir. Sonuçlara dayanarak, gaslighting birbirleri üzerinde kontrol kurmaya çalışan eşler arasında görülebilmek ihtimali yüksek olan bir manipülasyondur.

Araştırma boyunca incelenen filmlerde gaslighting’e uğrayanlar daha çok kadın karakterler olmuştur. Bu sonuçlar Sweet’in (2019) karşılaştığı vakaların kadın olması tezini doğrular niteliktedir. Araştırma boyunca incelenen filmlerin çoğunda erkek karakterler kadınlar üzerinde bir kontrol kurmaya çalışmıştır. Moreno’nun 2011’de yapılmış olan çalışmasında kadınlar, psikolojik istismara uğradıklarını bildirmişlerdir; bununla birlikte 2014’te çiftlerle yapılan bir diğer çalışmada ise ilişki içerisinde erkeklerin kadınlara kıyasla psikolojik istismar davranışlarını daha çok kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada çiftler arasında erkeklerin düşmanlık, ilgisizlik, görünen nezaket, korkutma, dayatma ve suçlama gibi davranışları kadınlardan daha çok gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Suçlama davranışının içerisinde gaslighting de yer almıştır. Yapılan çalışmaların bulguları, bu çalışmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Gaslighting temalarının daha sık görüldüğü filmlerde kadınlar pasif duruma düşürülmüştür ve bunun yanında erkek karakterler daha aktif gösterilmiştir. Hatta kadın karakterleri pasifleştirmeye çalışanlar erkek karakterlerdir ve genellikle kadın karakterlerin partnerleridir. Araştırma boyunca incelenen filmlerdeki kadın karakterler güçsüz gösterilmiş ya da zamanla güçsüzleştirilmiştir.

Nazir ve Özçiçek, yaptığı bir çalışmada gaslighting’in fiziksel bir saldırganlık olmadığından ve evlilik ilişkilerinde daha çok görüldüğünden bahseder (2022). Yapılan bu çalışma boyunca incelenen filmlerde de mağdura hiçbir fiziksel şiddet uygulanmamış aksine mağdur fiziksel olarak mükemmel durumdayken psikolojik şiddete maruz kalmıştır. Bu durum gaslighting’in gözle görülür bir şekilde anlaşılmasını imkânsız kılmıştır. Gaslighting, sonuçları gözle görülebilir olmadığı için farkına varılması zor bir manipülasyondur (Nazir ve Özçiçek, 2022). Araştırma boyunca incelenen filmlerdeki mağdur roldeki karakterlerin gaslighting’e uğradıklarının farkına varmaları da oldukça zor olmuştur.

Çalışmada incelenen filmler arasında kadın karakterin değil de erkek karakterin manipülasyona uğradığı tek film ‘Gone Girl’ (Kayıp Kız) filmidir. Bu filmde de kadın karakter kendisini güçsüz ve zayıf göstererek istediklerini elde etmeye çalışmaktadır. Bu durum hem feminist sosyal hizmet yaklaşımının karşı olduğu cinsiyet eşitsizliğiyle çakışmaktadır hem de

kadınların kendilerini güçsüz, pasif ve zayıf göstererek istedikleri her şeyi elde edebileceği mesajını vermektedir.

Sonuç olarak, gaslighting'e evlilik ilişkilerini konu alan filmlerde sıkça rastlanmaktadır. Filmlerde rastlanan bu manipülasyona günlük hayatta ve evlilik ilişkileri içerisinde rastlamak da mümkündür. Gaslighting, sosyal hizmet literatüründe yeni çalışılmaya başlanan bir kavramdır. Halbuki, gaslighting kadını güçsüzleştirdiği ve dezavantajlı duruma düşürdüğü için feminist sosyal hizmet yaklaşımında çalışılması gereken konulardan birisidir. Kadınların güçlendirilmesi feminist sosyal hizmetin önceliklerinden biridir. Bunun için ilk olarak kadınlar gaslighting manipülasyonu hakkında bilgilendirilmelidir. Çeşitli seminerler yapıp bu tür bir psikolojik şiddet konusunda bilinçlendirilmeli, böyle bir şiddete maruz kaldıklarının nasıl anlaşılacağı konusunda farkındalık oluşturulmalıdır. Böylelikle feminist sosyal hizmet anlayışının bilgilendirici yönü kullanılmış olur.

Feminist sosyal hizmet yaklaşımına göre hem kadınlarla hem de erkeklerle birlikte çalışılabilir. İki grup için de bir farkındalık yaratılabilir. Evlilik ilişkilerini ya da gaslighting'i konu alan filmler kullanılarak gaslighting konusunda farkındalık oluşturulabilir. Böylece hem yapmaktan hem de maruz kalmaktan korunmanın yolları kadınlara ve erkeklere öğretilmiş olur. Bu şekilde feminist sosyal hizmetin eğitici yönü de kullanılmış olur.

Araştırma boyunca incelenen filmlerden anlaşıldığı üzere gaslighting, kadının özgürlüğünü kısıtlamayı hedeflemektedir. Feminist sosyal hizmet yaklaşımına göre, mağdur kadın özgürleştirilmelidir. Bu çalışma göstermiştir ki gaslighting konusu feminist sosyal hizmet yaklaşımı bağlamında araştırılmaya devam edilmelidir.

Gelecek araştırmalar için, gaslighting'i anlamak ya da evlilik ilişkilerindeki yerini anlamak adına ölçekler oluşturmak için de çalışmalar yapılabilir. Ulusal literatürde gaslighting araştırmalarına daha fazla yer verilmelidir.

Son olarak çeşitli eğitim programları düzenlenerek ve ilgili filmlerden de yararlanılarak gaslighting konusunda farkındalık artırılmalı, bireylerin böyle bir şiddete maruz kaldıklarının nasıl anlaşılacağı konusunda bilinç oluşturulmalıdır.

Kaynakça

- Aktaş, G. (2013). Feminist söylemler bağlamında kadın kimliği: Erkek egemen bir toplumda kadın olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1), 53-72.
- Alston, M. (2018). Working with women: Gender-sensitive social work practice. In M. Alston, S. McCurdy, & J. McKinnon (Eds.), *Social Work: Fields of Practice* (3rd ed., 3-18). Oxford University Press.
- Baydar, V. (2014). Feminist sosyal hizmet perspektifinden popüler yabancı dizilerde kadın düşmanlığının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara*.
- Beyazperde. (t.y.). *Film haberleri, eleştirileri, Sinema Seansları, fragmanlar, videolar, TV Programları, TV dizileri!* Beyazperde. 30 Ekim 2022 tarihinde <https://www.beyazperde.com/> kaynağından alınmıştır.
- Buz, S. (2009). Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması. *Journal of Society & Social Work*, 20(1).
- Cüceloğlu, D. (2017). *Evlenmeden Önce*. Remzi Kitabevi.
- Enge, J. (2013). Social worker's feminist perspectives: Implications for practice. *Social Work Master's Clinical Research Papers*. Catherine University.

- Erdoğan, B., & Öztürk, E. (2018). Ruhsal Travmanın Aktarımında Narsisizm. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 11-20.
- Gottman, J. M., Driver, J., & Tabares, A. (2015). Repair during marital conflict in newlyweds: How couples move from attack–defend to collaboration. *Journal of Family Psychotherapy*, 26(2), 85-108
- Greenberg, E. (2017). Are You Being “Gaslighted” By the Narcissist in Your Life. *Psychology Today*. Sussex Publisher. 30 Ekim 2022 tarihinde <https://www.psychologytoday.com/us/blog/understanding-narcissism/201709/are-you-being-gaslighted-the-narcissist-in-your-life> kaynağından alınmıştır.
- Hightower, E. (2017). *An exploratory study of personality factors related to psychological abuse and gaslighting* (Doctoral dissertation, William James College).
- IMDb.com. (t.y.). *Ratings, reviews, and where to watch the best movies & TV shows*. IMDb. 30 Ekim, 2022 tarihinde, <https://www.imdb.com/> kaynağından alınmıştır.
- Knapp, D. R. (2020). Fanning the Flames: Gaslighting as a Tactic of Psychological Abuse and Criminal Prosecution. *Albany Law Review*, 83, 313-337.
- Melville, D. (2015) The Madman in the Attic: Gaslight and the ‘Psycho Dandy’. *Cinématèque Annotations on Film*, 75, 25 Kasım 2022 tarihinde <https://www.sensesofcinema.com/2015/cteg/gaslight-george-cukor/> kaynağından alınmıştır.
- Moreno, J. M., Alanso, M.B., Sanchez, M.E.G. ve Barona, E.G. (2011). Psychological abuse in young couples: Risk factors. *Journal of Social Service Research*, 37, 555-570.
- Moreno-Manso, J. M., Blázquez-Alonso, M., García-Baamonde, M. E., Guerrero-Barona, E., & Pozueco-Romero, J. M. (2014). Gender as an explanatory factor of psychological abuse in dating couples. *Journal of Social Service Research*, 40(1), 1-14.
- Nazir, T., & Özçiçek, A. (2022). Gaslighting: İki yüzlü bir duygusal istismarla yüzleşmek. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 6(3), 241-250.
- Orhan, A. (2017). *Evliliğin İlk 50 Yılı Zordur*. Ankara Vizyon Yayınevi.
- Pascall, G., & McInnes, G. (1997). *Social policy: A new feminist analysis*. London : Routledge.
- Podosky, P. M. C. (2021). Gaslighting, First-and Second-Order. *Hypatia*, 36(1), 207-227.
- Sandelowski, M. (2000), Combining Qualitative and Quantitative Sampling, Data Collection, and Analysis Techniques in Mixed-Method Studies. *Research in Nursing & Health*, 23: 246-255.
- Sarkis, S. (2018). Gaslighting: How to recognize manipulative and emotionally abusive people-and break free. Hachette UK.
- Sungur, M. Z. (2009). *Sen, ben ve aramızdaki her şey: "şeytan üçgeni" aşk-evlilik-sadakatsizlik*. Goa Yayınları.
- Sungur, M. Z. (2016). Helping marriages that suffer from relationship problems: A cognitive behavioural systems approach. *Journal of Evidence-Based Psychotherapies*, 16(1), 19-31.
- Sweet, P. (2019), The sociology of gaslighting. *American Sociological Review*, 84(5), 851-875.

Topuz, S. K., & Aer, T. M. (2022) Gu İlişkileri Bağlamında Ataerkil Őiddeti Anlamak. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 126-139.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Çalışmanın kavramsallaştırılması, metodolojisi ve süpervizyonu **Fulya AKGL GÖK**'e, makalenin yazım aşaması, teorik erevesi ve verilerin yorumlanması **Damla Nur ÇETİNKAYA**'ya aittir.

Destek ve Teřekkür Beyanı

Çalışma herhangi bir destek almamıştır. Teřekkür edilecek bir kurum veya kişi bulunmamaktadır.

ıkar atışması Beyanı

Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar atışması bulunmamaktadır.